

88 יור - חלק ט

ין זצלה"ה

מבוא כללי

יסוד החינוך לתורה מהו? עד שייפתחו לפנינו שערי ההדרכה, ייאמרו-נא בזה דברים שהם בגדר כבשונו של עולם. שלא כדרכנו בפנים השערים ששם אנו מקפידים על קלות ופשטות ההרצאה, נשתדל כאן לחשוף את העיקר אשר עליו מתרקם הספר בכל עמקו. הדברים יובנו לאישורם רק אחר העיון בספר כולו עד נעילת השערים ועד בכלל, כי סופו נעוץ בתחילתו.

בעל חובות הלבבות כותב בהקדמה לספרו: "האדם מחובר מנפש וגוף, ושניהם מטובות הבורא עלינו, האחד נראה והשני אינו נראה, ואנחנו חייבים לעבוד אותו בעבור זה עבודה גלויה ועבודה צפונה; הגלויה — חובות האברים כמו התפלה והצום וכו'. אך העבודה הצפונה היא חובות הלבבות, והוא שניחד האלקים בלבותינו ושנאמין בו ובתורתו, ושנקבל עבודתו ונירא אותו ונכנע מפניו וכו' והדומה לזה ממה שייגמר במחשבת הלב ומצפוננו מבלי אברי הגוף הנראים ממנו".

ישנם בזה שני חידושים הצריכים עיון: האחד — הגדרת גוף ונפש כ"נראה ואינו נראה", אשר לפי הבנתנו ההבחנה העיקרית היא: הגוף — חומר קשור לרע, והנפש — רוחניות הקשורה לקדושה, ולמה בחר החוה"ל בהבחנה צדדית, לכאורה? שנית מתבאר בזה, כי גוף ונפש מחייבים שני סוגי עבודה, ודווקא לפי ההגדרה הנ"ל: עבודה גלויה ועבודה צפונה. גם זה צריך הבנה.

א.

דברי החוה"ל נוגעים בעצם ענין גוף ונפש, אשר יצירת האדם בעצמה מחייבת אותנו להתכונן "מה זאת עשה אלקים גוף ונשמה כשתי יצירות ולא יצירה אחת שיהיה האדם מציאות אחת בלא שיהיה מורכב כמו שהוא עתה". כך שואל רבנו רמח"ל זלה"ה בספרו "דעת תבונות", ותשובתו היא: "האלקים עשה הגוף הזה חומר עב וחשוך בלתי ראוי לאור באור קדושתו ית' מפני מזגו השפל הזה, כי אין לבא אל שער המלך ולבקר בהיכלו אלא שלימי ההכנה, וזה החשך המוטבע בחוקו של הגוף הוא השם בקרבו את כל התאוות הרעות השולטות בו ועושה אותו עלול לכל המקרים הרעים המוצאים אותו. וזאת שנית עשה הנשמה הטהורה החצובה מתחת כסא הכבוד והורידה ונפחה בתוך הגוף הזה לטהרו ולקדשו. וזה מה שצריך להבין כי אין סוף הכונה בביאת הנשמה בגוף לשתחיה אותו בחיי ההבל האלה, אבל עיקר ביאה בו הוא לזכר אותו זיכור ממש להעלותו משפל מדרגתו החמרית אל המדרגה העליונה להיות כמלאכי השרת. ודבר זה מצאנו כבר במשרע"ה שזכה וזיכך את חומריותו עד ששב למדרגת מלאך ממש, וכבר ראו כל

לישית עיינתי קצת
ג, רק לסייע.

ה וכו', ושייך גם

י, אינו חפץ בתוף

ט, בלשון זה ממש

יז"ל.

שלבנו מושך לטוב
: אכזר במאי זהיר
יך לתקן דבר זה.
וע"כ דייקא בזה
הפ' וכסילים מרים
אשר יאהב מפנים

אבר דעביד פקודא
תתא אתער עובדא
ינתא דלתתא תליא.
תיך, לפי התשוקה

ז חלק ואו.
משום קלות ראש

יש צב כפ' להיות
וכונה על המדות —
תורה כיון שאמרו
הענין שם.

רים מועילים לזכות
יהיה תלוי בו.

הטוב

משנה יחיאל הלוי

יז"כ כל שבלא ראיית
וכו', והיינו אם יודע

לי וכו', ולמה התגרה
:וד כדרך בני"א שבוה
ייה, ועיין מד"ת ריש
זורה ולא כבוד שלו,

ישראל כי קרן עור פני משה. — אך הדרך בו תוכל הנשמה לזכך את גופה הוא במעשה המצוות וקיום התורה" (הוצאת פרידלנדר סי' ע' עמ' נד).

הרי זוהי תכלית היצירה, להפוך את ההסתר־פנים שבגוף להאיר אור הקדושה בגוף עצמו עד שהוא יהיה כלו גילוי כבוד שמים. תכלית זו תושג בעיקר על־ידי "חובות האברים", שהרי הם הם חיובי הגוף, והם המקדשים את הגוף ומביאים לידי ההתהפכות מהסתר להארה. מעתה — מהי "העבודה הצפונה"?

גרסינן בברכות י, א: "הני חמשה ברכי נפשי כנגד מי אמרן דוד? לא אמרן אלא כנגד הקב"ה וכנגד הנשמה מה הקב"ה מלא כל העולם אף נשמה מלאה את כל הגוף; מה הקב"ה רואה ואינו נראה אף נשמה רואה ואינה נראית; מה הקב"ה זן את כל העולם אף נשמה זנה את כל הגוף; מה הקב"ה טהור אף נשמה טהורה; מה הקב"ה יושב בחדרי חדרים אף נשמה יושבת בחדרי חדרים; יבוא מי שיש בו חמשה דברים הללו וישב למי שיש בו חמשה דברים הללו!" נמצינו למדים בזה, כי דווקא הנשמה יכולה לשבח להקב"ה, כי רק לה ישנו "צד השוה" אתו כביכול. הרי רק מצד הנשמה יכול אדם לעבוד לבוראו, ודווקא "חובות הלבבות" המתחסיים אל הנשמה הם הם עיקר העבודה!

אף גם זאת אנו לומדים ממאמרם ז"ל, כי מגדרי הנשמה הוא להיותה "רואה ואינה נראית". בכאן מתארים לנו חז"ל, מהי "רוחניות" בכללה: היא זנה את כל העולם והגוף וממלאה אותו — שורש כל נברא בעולם וכל אבר בגוף הוא ברוחניות, ומשורש זה מגיע החיות אליהם. רוחניות זו ממלאה את כל ההויה עד כי "לית אתר פנוי מיניה". רוחניות זו עצמה — טהורה היא, ופנימית היא, "יושבת בחדרי חדרים", והרוצה לזכות אליה מוכרח מקודם לחדור לתוך תוכיותם של כל הדברים, לעמוד על נשמתו כי היא עיקר היותו, ולראות נכוחה רוחניותו של העולם כולו. איך ובמה יגיע לזה? גילו חז"ל את הנקודה המרכזית, אשר עליה אנו צריכים לבסס את עבודתנו אם אמנם בהשגה רוחנית או חפצים, והיא: "מה הקב"ה רואה ואינו נראה אף נשמה רואה ואינה נראית!"

כדי שיתרומם אדם להבחנת נשמתו וגם להבחנת ה"מלא וזן את כל העולם כולו" — עליו לרגע להתעלם לגמרי מהעולם הנראה לעינים, כי כל מה שהעינים רואות שייך לחומר וגוף, ורק מה שאינו נראה לעינים זוהי מציאות של רוחניות. ורוחניות זו — מציאות היא לא פחות מאשר מציאות הדברים הגשמיים, שולחן, כסא, בית, עץ, אלא — שאי אפשר להבחין אותה בעינים. ואל תחשוב כי מציאות זו היא ענין פילוסופי, לא כי אלא "הקב"ה רואה", וגם הנשמה רואה, כלומר: הוא ית' חי ורואה אותי! כאן עלינו להתלמד להבחין ברוחניותנו, בפנימיות הנשמה אשר בנו, ורק כשאנו עומדים על מציאות זו של נשמת העולם ועל הפנימיות שבקרבנו, נוכל לעבוד את הבורא באמת — "יבא מי שיש בו ה' דברים הללו וישב למי שיש בו ה' דברים הללו!"

זכינו בזה לאור חדש בדברי החזה"ל המובאים בפתח דברינו: הבחנת גוף ונפש דווקא מתוך נקודת־מבט של "נראה ואינו נראה" — היא ההקדמה לכל השגה של אמת והבסיס לכל עבודתנו. מה שהגוף הוא נושא היצר והרע אמנם

מגדיר לנו או מעל הגופניות נראית, כאשר

מעתה, ו

"חובות האבר האברים, שה אותו לידי ה הנשמה מסוג ובמה יש להו אין דבו שידוע שהאו "שורש", וא עד טפחות, ו

יבא מי ראשית עבוד בחובות הלב הנראה לעיני אותנו מקיימ נראה. העומד זו גם לתוך ג גם חשכת ה יישאר הגוף רוחנית אף ו

בזה ית "והבורא ית המעשה הצפ במלה שמורן שכר מצוות ר' יעקב דו לאחד חובות ל"מעשה צנ הנראה על ו ידוע נ

וארבעים לי לא יוכל ל יחשבו כי ו

מגדיר לנו את מהותו, אך אינו מגדיר לנו את הנקודה אשר בה עלינו להתרומם מעל הגופניות. נקודת התעלות זו היא דווקא זו, שהגוף נראה והנפש אינה נראית, כאשר ביארנו.

ב.

מתה, שומה עלינו לבאר בע"ה את היחס בין נשמה וגוף בעבודה, היינו בין "חובות האברים" ובין "חובות הלבבות". הרי מצד אחד כל התכלית תלויה בחובות האברים, שהם הם המקדשים את הגוף, מסלקים ממנו את החלק הרע ומביאים אותו לידי הארה עצמית להיות גם הוא מגלה כבוד שמים. מאידך — הרי דווקא הנשמה מסוגלת לשבח את הקב"ה ולעבוד לפניו. כיצד יש להתאים שני אלה, ובמה יש להתחיל?

אין דברינו אמורים במי שחוטף מצוות, חומרה פה והנהגה שם, אלא במי שיודע שהאדם צריך לבנות עצמו ועבודתו, וכי לחסידות יש "יסוד", ולעבודה "שורש", ואין המצוות אברים מדולדלים באדם. היודע שצריך לבנות עצמו ממסד עד טפחות, עומד ממאמר חז"ל הנ"ל על סדר עבודתו.

יבא מי שיש בו ה' דברים הללו וישבח למי שיש בו ה' דברים הללו — ראשית עבודתו של האדם היא, למשש רוחניות ולבנות את פנימיותו, והיא העבודה בחובות הלבבות! ומגדרי עבודה זו — לפנות עורף לכל נגיעה גשמית ולכל דבר הנראה לעינים, לבל נישא עינינו לשום תועלת גשמית העלולה לצמוח מזה שרואים אותו מקיימים מצוות. ובעיקר — להתרגל באמונת "החי רואי" הרואה ואינו נראה. העומד על נקודה פנימית זו ונכנס ל"עבודה הצפונה" יכול להמשיך רוחניות זו גם לתוך עבודתו הגלויה, לתוך קיום חובות האברים, ובה יגיע לתכליתו, להפוך גם חשכת הגוף לרוחניות והארת פנים. בלי הבחנת הפנימיות וכלי עבודה צפונה יישאר הגוף בגופניותו, ולא יצליח העובד לרומם עבודתו הגלויה שתהיה עבודה רוחנית אף היא.

בזה יתבארו דברי החוה"ל בשער הבטחון פ"ד שכתב שם דברים מפליאים: "והבורא ית' גומל על המעשה הנראה אל האברים בגמול נראה בעוה"ז, וגמול על המעשה הצפון והנסתר — בגמול נסתר, והוא גמול העוה"ב, ועל כן זכרו דוד ע"ה במלה שמוֹרָה על הענין כמו שאמר 'מה רב טובך אשר צפנת ליראיך'". וצ"ע דהא שכר מצוות בהאי עלמא ליכא, ובשלהי פ"ק דקדושין הביאו חז"ל מימרא זו של ר' יעקב דווקא על שלוח הקן שהיא מצוה נראית. ולפי דרכנו הרי התכלית היא, לאחד חובות האברים וחובות הלבבות והיו לאחדים, עד שגם המעשה הנגלה ייפך ל"מעשה צפון ונסתר", מלא נשמה ומלא אמונה. ודברי החוה"ל אמורים ב"מעשה הנראה על האברים" בלי שום צרוף של "לב" לא באמונה ולא במדה טובה.

ידוע מאמר ראב"ע: "ריקי מוח יתמהו מה עשה משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה. ולא ידעו אם יעמוד שם עם השם כמספר הזה וכפל כפלי שנים, לא יוכל לדעת חלק מאלף ממעשי השם ודרכיו וסוד כל המצוות שציוהו, כי יחשבו כי המעשה עיקר ואינו רק הלבב והמעשה, והלבב והלשון להרגיל. וכן

לזכך את גופה הוא (נד).

להאיר אור הקדושה
זושג בעיקר על-ידי
ו הגוף ומביאים לידי
?

אמרן דוד? לא אמרן
אף נשמה מלאה את
ז נראית; מה הקב"ה
ור אף נשמה טהורה;
ים; יבוא מי שיש בו
"נמצינו למדים בזה,
השוה" אתו כביכול.
ו הלבבות" המתחסים

ה הוא להיותה 'רואה
בכללה: היא זנה את
ז וכל אבר בגוף הוא
אה את כל ההויה עד
ופנימית היא, "יושבת
לתוך תוכיותם של כל
נ נכוחה רוחניותו של
המרכיז, אשר עליה
או חפצים, והיא: "מה

אלא וזן את כל העולם
ים, כי כל מה שהעינים
זי מציאות של רוחניות.
ברים הגשמיים, שולחן,
ואל תחשוב כי מציאות
שמה רואה, כלומר: הוא
יותנו, בפנימיות הנשמה
ז העולם ועל הפנימיות
שיש בו ה' דברים הללו

תח דברינו: הבחנת גוף
' — היא ההקדמה לכל
נושא היצר והרע אמנם